

Badanie przyszłości

TADEUSZ BACZKO

Instytut Nauk Ekonomicznych, Warszawa
Polska Akademia Nauk
tbaczko@inepan.waw.pl

Doc. dr hab. Tadeusz Baczek zajmuje się problemami innowacyjności polskich przedsiębiorstw. Jest współautorem Listy 500 najbardziej innowacyjnych polskich przedsiębiorstw, redaktorem naukowym „Raportów o innowacyjności gospodarki Polski” oraz współtwórcą Centrum Analiz Społeczno-Ekonomicznych (CASE)

Program Foresight Polska 2020 jest zakrojonym na wielką skalę projektem badawczym, w którym uczeni, politycy i praktycy gospodarki na podstawie analizy tendencji globalnych i sytuacji Polski określają możliwe do osiągnięcia cele i drogi rozwoju kraju sprzyjające kształtowaniu nowoczesnego społeczeństwa

Polska w latach 2007–2008 dokonała wielkiego wysiłku badawczego, starając się nakreślić perspektywy rozwoju kraju. Podjęte na niespotykaną skalę badania przyszłości dały potężny dorobek. Obejmuje on wiedzę ekspercką zebraną za pomocą ankiet Delphi, identyfikację czynników sprawczych decydujących o kształcie przyszłości oraz długookresowe scenariusze rozwoju. Bardzo ważnym wynikiem tych badań było powstanie złożonych struktur eksperckich obejmujących śró-

dowiska nauki, administracji, przedstawicieli firm i instytucji finansowych.

Zakończenie tych prac przypadło na okres nasilania się kryzysowych zjawisk gospodarczych. Sytuacja ta stawia szczególnie wyzwania przed wszystkimi instytucjami odpowiedzialnymi za rozwój społeczno-gospodarczy Polski.

Struktura projektu

Sukcesom osiągniętym w dwudziestoletnim okresie polskiej transformacji towarzyszą zjawiska marginalizacji części społeczeństwa i poczucie krzywdy oraz rozmiękania się marzeń z realiami politycznymi i gospodarczymi. Szczególnie istotne jest zatem sięgnięcie do tych grup społeczeństwa, które myślą w kategoriach przyszłościowych i potrafią wyrażać swoje preferencje co do kierunków przyszłego rozwoju społeczno-gospodarczego. Kształtowanie takich postaw, charakterystycznych dla nowoczesnych społeczeństw, i wypracowanie form osiągania konsensusu dotyczącego kierunków rozwoju stanowiło jeden z głównych celów zespołu realizacyjnego narodowego programu Foresight Polska 2020.

Badania prowadzone w ramach Narodowego Programu Foresight 2020 obejmowały m.in. zagadnienia zrównoważonego rozwoju Polski, w tym zasoby energetyczne kraju, ekologię, technologie stosowane w ochronie środowiska oraz zasoby naturalne

John Mason/www.sxc.hu

Prace były prowadzone w trzech zespołach badawczych, z którymi współpracowały zespoły tematyczne. W badaniach zastosowano wiele metod, m.in. analizę Delphi. W metodzie tej setki ekspertów poddają ocenie różne warianty przyszłości i orzekają, które z nich i w jakich warunkach mają szansę się spełnić. W badaniu wykorzystano również technikę analityczną SWOT (skrót od słów: Strengths – mocne strony, Weaknesses – słabe strony, Opportunities – szanse, Threats – zagrożenia) oraz analizę PEST – oceniającą środowisko polityczne, ekonomiczne, społeczno-kulturowe i technologiczne. Analizowano problemy na skrzyżowaniu różnych czynników oraz przygotowywano scenariusze sektorowe, zintegrowane, a także listy obszarów i działań priorytetowych. Zakres badań obejmował zrównoważony rozwój Polski: jakość życia, zasoby energetyczne, ekologię, technologie stosowane w ochronie środowiska, zasoby naturalne, nowe materiały, transport, politykę ekologiczną, politykę produktową, rozwój regionów, technologie informacyjne i komunikacyjne, dostęp do informacji, relacje między nowoczesnymi technologiami a społeczeństwem i edukacją, e-biznes, nowe media, bezpieczeństwo ekonomiczne, intelektualne, socjalne, techniczno-technologiczne oraz rozwój społeczeństwa obywatelskiego.

Głos ekspertów

W pierwszej rundzie badania Delphi uczestniczyło 2587 osób – ekspertów z różnych środowisk, co stanowiło 48% z 5413, do których zwrócili się organizatorzy. W drugiej turze na ankietę odpowiedziało 92% z 2587, czyli 2385 respondentów.

Badania te pozwoliły na sformułowanie preferencji środowisk naukowych, konsumentów, administracji i firm w stosunku do przyszłych kierunków rozwoju oraz zebranie znacznych zasobów wiedzy o preferencjach, prowadzonych badaniach oraz pożądanym kierunkach zmian systemu funkcjonowania gospodarki i instytucji odpowiedzialnych za realizację polityki państwa. Powstała w ten sposób struktura powiązań ekspertów oraz relacji między nimi wraz z zakumulowanymi zasobami wiedzy stanowi trwałe osiągnięcie projektu. Ukształtowana struktura może być podstawą wielu zorientowanych strategicznie inicjatyw lokalnych, sektorowych i ogólnopolskich.

Cezary Skótko/BEAM

Eksperti ci mogą być ważnymi uczestnikami aktywnej polityki zorientowanej na efektywne wykorzystanie funduszy publicznych oraz korzystanie z dorobku istniejących studiów strategicznych w sposób celowy, tak aby wykorzystać istniejący potencjał do zmniejszenia dystansu do krajów najbardziej rozwiniętych, znalezienia swojego miejsca w świecie z jego wyzwaniami i przemianami energetycznymi, klimatycznymi, demograficznymi oraz identyfikacji obszarów, które mogłyby stanowić szansę rozwojową Polski.

Kraje takie jak Polska wymagają w ciągu najbliższej dekady aktywnej polityki państwa wspierającej proces zmian struktury gospodarki

Czynniki rozwoju

Istotną rolę mają tu do odegrania zintegrowane scenariusze rozwoju Polski, sformułowane w ramach projektu Narodowy Program Foresight Polska 2020. Pozwalają one odpowiedzieć na pytania, co nas czeka w perspektywie roku 2020. Czy będzie to skok cywilizacyjny, twarde dostosowanie, trudna modernizacja, słabnący rozwój, czy też wręcz społeczno-gospodarcza zapaść? Co należy zrobić i jakich zaniechań uniknąć, by uprawdopodobnić realizację scenariuszy pozytywnych?

Opracowane scenariusze rozwoju Polski w perspektywie roku 2020 przedstawiają możliwe warianty rozwoju kraju w zależności od wystąpienia kluczowych czynników, których połączenie będzie wpływać na możliwości trwałego rozwoju. W wyniku przeprowadzonych badań i prac eksperckich wyodrębniono cztery główne czynniki. Są nimi globalizacja i integracja europejska, reformy wewnętrzne, gospodarka oparta na wiedzy oraz akceptacja

Narodowy Program Foresight Polska 2020

społeczna. W ramach pierwszego czynnika podstawowe było pytanie, czy świat zdoła pokonać obecny kryzys i powróci na ścieżkę pokojowej integracji, tworząc nowe instytucje ułatwiające rozwiązywanie problemów globalnych i wspomagające trwały rozwój światowej gospodarki. W obrębie drugiego z wyodrębnionych czynników kluczowe pytanie dotyczyło tego, czy polskie elity polityczne zdołają wypracować i przeprowadzić program niezbędnych głębokich reform instytucji życia publicznego, by odblokować rozwojowy potencjał kraju. W wypadku trzeciego czynnika zasadnicze było pytanie o zdolność szybkiej budowy najważniejszego dziś zasobu – wiedzy, rozwoju kapitału intelektualnego i efektywności transferu wiedzy do gospodarki. Wreszcie w obrębie czwartego czynnika najważniejsze było pytanie o to, na ile społeczeństwo polskie zaangażuje się w zmiany, popierając trudne reformy, jak również uruchamiając zasoby innowacyjności.

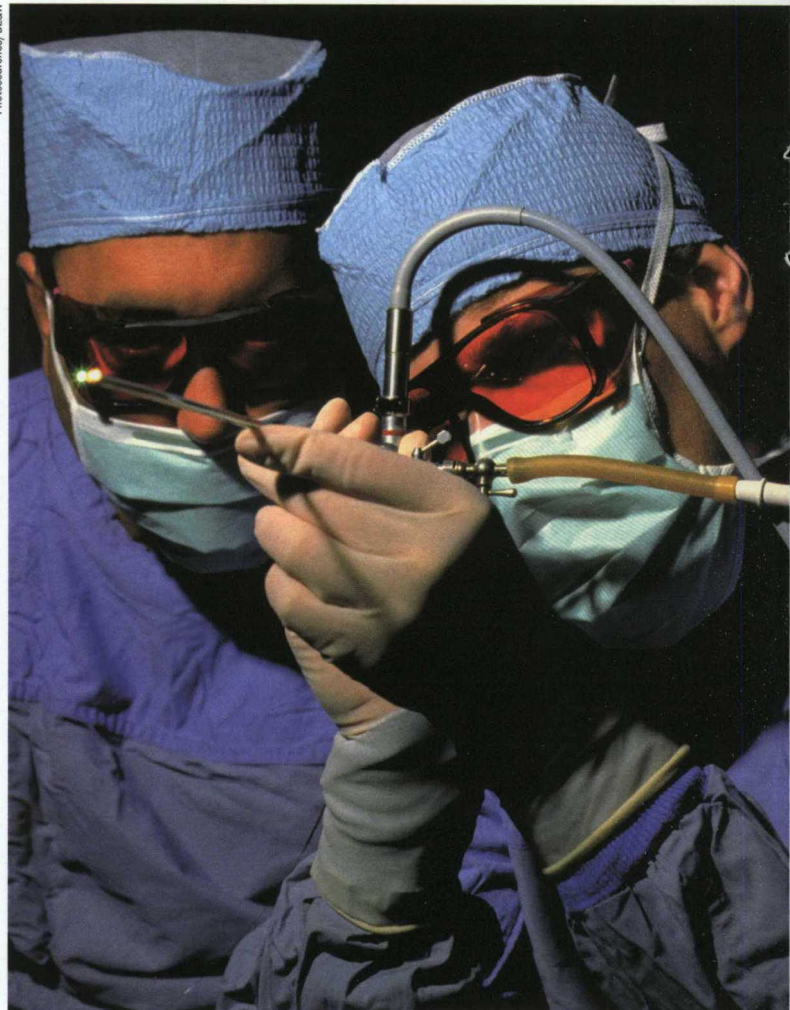
Skok czy zapaść?

W wyniku analizy możliwych wariantów kierunku rozwoju poszczególnych czynników kluczowych powstały trzy scenariusze opisujące różne warianty udanego wdrażania polityki zrównoważonego i trwałego rozwoju: scenariusz skoku cywilizacyjnego, twardego dostosowania i trudnej modernizacji oraz dwa scenariusze przedstawiające negatywny rozwój sytuacji: słabnącego rozwoju i zapaści.

Scenariusze te można zestawić w tabeli (s. 27), gdzie znak plus oznacza rozwój pozytywny czynnika kluczowego, znak minus – rozwój tendencji niekorzystnych.

Najbardziej optymistyczny i bardzo trudny do realizacji jest scenariusz skoku cywilizacyjnego, w którym Polska staje się beneficjentem integracji regionalnej i globalnej. Elity polityczne są zdolne do wypracowania i realizacji długookresowej wizji modernizacyjnej kraju. Jest to realizowane dzięki uzyskaniu wsparcia społeczeństwa i wyzwoleniu ogromnego ukrytego kapitału społecznego, co przekłada się na wzrost aktywności gospodarczej i społecznej. Powstają warunki instytucjonalne promujące zapotrzebowanie na kapitał intelektualny, rozwój instytucji naukowo-badawczych i edukacyjnych, nowoczesne formy tworzenia i transferu wiedzy. Pozwala to na wzrost innowacyjności i kreatywności społecznej w różnych sferach życia: w przed-

Photosearches/BB&W

siębiorstwach, organizacjach społecznych, instytucjach publicznych.

Scenariusz skoku cywilizacyjnego składa się z trzech faz. Pierwsza to lata 2008–2013, kiedy Polska wykorzystuje kryzysowy impuls roku 2008 do przyspieszenia reform instytucji publicznych, które wchodzi w życie, gdy zaczyna się stabilizować światowy system gospodarczo-społeczny. Scenariusz ten zakłada, że świat wraca na ścieżkę wzrostu gospodarczego w paradygmacie trwałego rozwoju, którego podstawą jest pokojowa współpraca i integracja międzynarodowa. Zakłada też konsensus polskich elit politycznych, które wspólnie z aktywnym społeczeństwem formułują wizję rozwoju kraju, której kluczowym elementem jest nowoczesny sektor nauki i techniki. Zwieńczeniem tego okresu jest przystąpienie Polski do Europejskiej Unii Walutowej i wprowadzenie euro.

Druga faza to lata 2014–2019, kiedy następuje okres rzeczywistego przekształcenia

W badaniu Foresight 2020 eksperci ocenili szanse rozwoju różnych sektorów gospodarki, za najbardziej obiecujące uznając te dziedziny, które wykorzystują nowoczesne technologie takie jak lasery w medycynie

gospodarki w gospodarke opartą na wiedzy. Systematyczne nakłady włożone w rozwój strategicznych kierunków technologii powodują przekroczenie masy krytycznej. Polska umiejętnie łączy wewnętrzne czynniki wzrostu z inwestycjami zagranicznymi i pomocą z Unii Europejskiej, która po roku 2013 koncentruje się na wspieraniu innowacyjności.

Trzecia faza, po roku 2019, owocuje trwałą zmianą struktury polskiej gospodarki i społeczeństwa, rozwojem własnych przemysłów i usług zaawansowanych technologii. Towarzyszą temu inwestycje w najnowocześniejszą infrastrukturę transportową i teleinformatyczną oraz trwała poprawa jakości środowiska. Polska staje się celem przyjazdów również dla pracowników wykwalifikowanych, a świat mówi o polskim skoku cywilizacyjnym.

Realizm czy utopia?

Czy tego rodzaju scenariusz jest możliwy? Na pewno trudno jest dziś przewidzieć, jak głębokie będą zjawiska recesyjne. Jednak dotyczą one zarówno Polski, jak i innych krajów. Duże możliwości tkwią w aktywnej polityce i zdolności do wydobycia potencjałów w polskiej gospodarce. Najbliższa dekada to okres, w którym rola państwa w gospodarce będzie rosła. W związku z tym ogromny wysiłek powinien zostać włożony w innowacje w sferze publicznej na zasadzie traktowania alokacji funduszy publicznych zgodnie z zasadami najwyższej efektywności, wykorzystania możliwości pobudzania procesów gospodarczych i społecznych poprzez rozwój sektora usług publicznych w sferze wspartej informatyką i najnowszymi rozwiązaniami organizacyjnymi, administracją (e-governance), zdrowiem (e-health) i edukacją (e-education) oraz korzystanie na szeroką skalę z partnerstwa publiczno-prywatnego.

Scenariusz ten byłby utopijny bez uwzględnienia sytuacji, w jakiej rzeczywiście znajdu-

je się społeczeństwo i gospodarka Polski. Zjawiskom negatywnym towarzyszą zjawiska pozytywne, takie jak działanie w skali globalnej firm innowacyjnych, powstawanie regionów wiedzy w postaci nowoczesnych klastrów uczestniczących w procesach transferu wiedzy i technologii w skali światowej oraz aktywności w sferze społecznej stanowiące wzór dla społeczności międzynarodowej. Wystarczy tylko wymienić takie firmy, jak Optopol Technology, LfC, Psiloc, Read-Gene, Solaris, ADB, klaster Dolina Lotnicza, czy działalność Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy i Akademickich Inkubatorów Przedsiębiorczości.

Wymienione firmy i inicjatywy nie osiągnęłyby sukcesów, gdyby nie miały długookresowych strategii globalnych wykorzystania wyników badań krajowych i międzynarodowych. Identyfikacja tych przejawów mikroszenariuszy rozwojowych i wsparcie ich strategicznymi działaniami administracji publicznej to ogromna szansa na rozwój kapitału ludzkiego, innowacyjnej gospodarki i infrastruktury oraz zmniejszenie różnic regionalnych.

Realizacja optymistycznego scenariusza skoku cywilizacyjnego jest możliwa, ale wymaga spójności działań publicznych oraz dalszego postępu w badaniach przyszłościowych pozwalających wesprzeć polityków, środowiska naukowe, firmy innowacyjne, regiony wiedzy oraz inicjatywy społeczne. ■

Chcesz wiedzieć więcej?

Kleiber M. (2009). *Narodowy Program Foresight Polska 2020*. Tekst przedstawiony na konferencji: Prezentacja wyników Narodowego Programu Foresight Polska 2020, Warszawa, 16 lutego 2009 r.

Kleiber M., Bendyk E., Kuciński J. (2008). *Narodowy Program Foresight Polska 2020. Część 1. Zintegrowane scenariusze rozwoju Polski do 2020 roku. Część 2. Scenariusze rozwoju Polski do 2020 roku w Polu Badawczym Bezpieczeństwo*.

<http://www.foresight.polska2020.pl/mis>

Zintegrowane scenariusze Polska 2020

Scenariusz	Czynniki			
	Reformy wewnętrzne	Otoczenie zewnętrzne	GOW	Akceptacja społeczna
Skok cywilizacyjny	+	+	+	+
Twarde dostosowania	+/-	+	+	-
Trudna modernizacja	+	-	+	+
Słabnący rozwój	+/-	+	-	-
Zapaść	-	-	-	-